

formáció kora (VIII.) témájú kötetek, majd *A romantika és a nemzeti újjászületés első fele* (XIV.) c. kötet nemcsak az olasz irodalom, hanem az olasz történelem és művelődés legfontosabb fejlődési vonalát is ábrázolja. Az Asor Rosa által követett elrendezés azonban arra is lehetőséget ad, hogy más szempontok, pl. a tudomány fejlődése szerint állítsuk össze az olasz kultúra történetét [*Macchiavelli és a reneszánsz politikai tróái* (VII.), *Galilei és a Nuova Scienza* (X.), a *Felvilágosodás és Parini* (XII.)]. Az olasz irodalom története a kötetek egyéni szempontok szerinti besorolásával az olvasói ízlés és érdeklődés szerint közelíthető meg. A kötetek gazdag bibliográfiái segítenek elmélyíteni a további ismereteket is. Az efféle „nyitott” irodalomtörténet lehetővé teszi az irodalom, a politika, az ideológia és a társalmi tudományok, ill. társtudományok közötti szoros kapcsolatok felismerését.

Az egyes köteteket az egyes korszakok fiatal szakemberei állították össze, az elvi irányítás azonban mindvégig Asor Rosa munkája.

A Romanticismo e il primo Risorgimento tükrözi az elmondottakat: különösen az olasz romantika-vita alapos ismertetése, a gazdag szöveggyűjtemények, *A „népi” realizmus és a radikális népiesség* c. kis fejezet a két fogalomnak az olasz irodalomban szokatlan összekapcsolásával. Sokrétű a politikai írásokat bemutató fejezet: Gioberti és Balbo írásai érdemelnek különös figyelmet. Gioberti, akiben Gramsci bizonyos vonatkozásban „előfutárát” tisztelte, szép anyaggal szerepel — a szűkös terjedelmi lehetőségek ellenére is.

Ez a kötet tanúsítja, hogy a szerkesztő és elképzeléseit végrehajtó Riccardo Merolla jó irányban kísérletezett.

T. ERDÉLYI ILONA

J. M. Hurban: Slovensko a jeho život literárny. Edične pripravil, doslov, poznámky a vysvetlivky napísal Rudolf Chmel. Bratislava, 1972. Tatran, 252.

A szlovák romantika költő-irodalomtörténész-publicista-elbeszélőjének irodalomtörténetét (*Szlovákia és irodalmi élete*) adta ki tanulságos utószó, tömören és pontosan fogalmazott jegyzetek kíséretében a szlovák-magyar kapcsolatok jeles kutatója, Rudolf Chmel. E kiadást és szövegközlést az teszi izgalmassá, hogy a szlovák öneszmélésnek, a nemzeti öntudat igazolásának szinte legérdekesebb és legjelentősebb dokumentumát kapta meg az olvasó. Hurban irodalomtörténete — mely természetesen funkcióját tekintve nemcsak iroda-

lomtörténet, hanem publicisztika, szenvedélyes vitairat is — először 1846–47-ben, illetve 1851-ben jelent meg folytatásokban a Slovenskje Pohladi című lapban. Azóta megjelent a lap hasonmás-kiadása (1957-ben), de ez a terjedelmes alkotás könyv alakban csak ezúttal lát napvilágot. A magyar olvasónak tüstént Toldy Ferenc jut az eszébe, az ő 1820-as esztendőkből írott esszéi-szövegkiadásai ilyen romantikus stílusúak, ilyen polemikus-bizonyító erejűek. De a keletközép-európai kutatás Jungmann, Safárik és Vuk Karadžić irodalomtörténeteit, polémiáit, kritikáit is földézi. Körülbelül ebben a szöveggörnyezetben tudjuk igazán értékelni Hurban teljesítményét. Wallaszky Pál, Tablic és Safárik után ő az első, aki a történeti fejlődést a szlovák nemzeti lét sorsának alakulása folyamán érzékelteti; az irodalmi jelenségeket jóval alaposabb földrajzi, történelmi, sőt etnográfiai háttérrel festi föl. Míg Wallaszky a historia litteraria művelője, Tablic a felvilágosodás józan elveitől vezetve írja kísérő tanulmányait, Safárik valójában „szláv” irodalomtörténetet alkot, Hurban — herderi és hegeli gondolatoktól ihletve — megkísérli, hogy a szlovák irodalom útját megrajzolja. Ő a Štúr-iskola irodalomtörténésze; a romantikus nemzedéké, amely az irodalomtörténeti tevékenységben is a nemzeti harc eszközeit látta. Hurban irodalomtörténete a szó legjobb értelmében nemzeti — vallja Chmel, ám hadd hívjuk föl a figyelmét arra, hogy mind az eredetiség, mind a nemzeti, illetve népi fogalma már Hurbannál is épp olyan ellentmondásos, mint a magyar írástudók műveiben; lehetőséget adnak a plebejus szemlélet továbbfejlesztésére, de a konzervatívva merevedésre is. Hurbannal ez utóbbi következett be. Éppen ezért Hurban alakját kissé túlrajzolt-nak érezzük Chmel utószavában. Hurban osztályrésze a múlt század szlovák értelmisége munkájának és életének jelképe — írja Chmel. „Nagy tervek, bátor gondolatok az egyik oldalon, rosszindulat, üldözés, állandó harc az érzéketlen felsőbbsséggel, a magyar sovinizmussal és indolenciával a saját fajtája soraiból a másik oldalon.” Nem tagadjuk, hogy az 1830-as, 1840-es esztendőkből magyar nacionalizmusa is okozója volt a szlovák-magyar kapcsolatok kiéleződésének, de Hurban is követett el hibákat, élete végén (már 1848-ban sem) nem vallott olyan „bátor” gondolatokat, mint az 1840-es évek elején. Tulajdonképpen saját irodalomtörténeti elveivel került szembe élete végén, talán nemcsak nem tudta, hanem nem is akarta kiadni irodalomtörténetét, mivel abban még a bátor gondolatok Hurbanja van jelen.

Hurban értékes anyagot hordott össze e munkájában, s az anyagot élvezetesen fogalmazta meg. Chmelnek igazat adunk, mikor e dolgozat olvasmányos jellegét hangsúlyozza. Azt azonban ismét túlzásnak tartjuk, hogy Hurban Taine tanításait anticipálná a szociális környezetről, a kort jelző momentumokról. Ezt Chmel is nagyon óvatosan állítja, bár itt inkább arról van szó, hogy még nincs meg a kellő irodalomtörténetírói gyakorlat; még nem vált el egészen a nemzetmentő apológia a szorosabb értelemben vett irodalomtörténettől.

A keletközép-európai romantika egyik fontos dokumentumát tette le az olvasó asztalára Chmel. Mintaszerű szöveggondozása, vitára-gondolkodásra készítő utószava külön elismerést érdemel.

FRIED ISTVÁN

Tradície a literárne vzťahy. Bratislava, 1972. SAV, 276.

A múltban a szlovák és a magyar irodalmi kapcsolatok főleg a nemzetiségpolitikai szempontoknak voltak alávetve, a kutatásokat túlnyomórészt a „genetikuskauzális” jelleg határozta meg, miközben az irodalmi vizsgálódás háttérbe szorult, s ez sok megkötöttséget és egyoldalúságot eredményezett, sőt a nacionalizmus melegágyává is lett. Az irodalmi kapcsolatokat tehát nem irodalmi, hanem főként „nemzeti-szociális”, etikai és egyéb nézőpontból értékelték. Szlovákiában az államfordulat (1918) után indult meg a szlovák–magyar irodalmi kapcsolatok program-szerű kutatása, Pavel Bujnák jóvoltából. A felszabadulás után egy ideig elhanyagolták, majd néhány alkalmi tanulmányt leszámítva (Pišútét, Mišianikét) nem jelentek meg művek e témakörből. A magyar kutatók tevékenysége sem volt kevésbé ellentmondásos, itt elsősorban Sziklay László érdeme a rendszeres és eredményes kutatómunka.

Ma már a két irodalom kapcsolatát mindinkább irodalmi, szerkezeti-funkcionális és tipológiai szempontból vizsgálják. Ennek ékes bizonyítéka az 1969-ben, Szomolányban megrendezett konferencia könyv alakban megjelent anyaga, ismeretetésre kerülő kötetünk.

A kötet egyes irodalmi művek összehasonlításán, tipológiai elemzésén túl igen fontos elméleti-módszertani adalékokkal szolgál. A két nemzet irodalmi kapcsolatainak vizsgálata még mindig nem teljesen kielégítő; ennek a kérdésnek a múltba nyúló okait vizsgálja föl M. Bakoš. R. Chmel e kapcsolatok kutatásának rövid történetét ismerteti. Új szempontú, a kompara-

tisztikát érintő előítéleteket elemzi Rákos Péter dolgozata. Sziklay László is módszertani problémákat fejteget.

A tanulmánykötet témakörébe tartoznak a szlovák–magyar irodalmi kapcsolatok legjelentősebb kérdései: olvashatunk a *Szulágyi és Hajmási* c. epikus ének magyar-szlovák és más európai változatairól (Csanda Sándor), tárgyilagossá barokkszemléletet tükröz Angyal Endre cikke, a XVII–XVIII. század kapcsolattörténeti adatain túl esztétikai és szociológiai összefüggésekre is fölfigyel a szerző. Fried István és Käfer István értekezésükben az irodalomtörténeti gondolat megszületéséről, illetve egy bibliográfia kapcsán felvetődött kapcsolattörténeti problémákról írnak. Richard Pražák szélesebb keletközép-európai háttér felvázolását kísérli meg, komplex jellegű elemzése keretében.

Az említett (s a többi) néhány dolgozat azt bizonyítja, hogy tágasabb társadalmi-irodalmi-kulturális alapokról kell kiindulnia a kutatásnak. „A kapcsolatok kutatása akkor lehet gyümölcsöző — vallja Sziklay —, ha állandóan szem előtt tartjuk az európai és az ún. középkelet-európai szomszédos országok irodalmának fejlődését is — ezeket az irodalmakat a történelem sok szempontból rokonítja a mi irodalmunkkal.” Mindinkább szükséges az intenzív elemző munka, hogy az irodalmi kapcsolatok kutatása még eredményesebb lehessen.

Ismertetett kötetünk a vizsgált témák irodalmi kiindulópontú összehasonlításával, a két nemzet irodalmának egyenrangú szemléletével kirekesztette a múltra jellemző, károsan hierarchizáló nézőpontokat. A kötet jelentős, mert kijelöli az irányt, és kijelöli a feltételeket a szlovák hungarisztika és a magyar szlovakisztika számára. A hatáskutatás helyett a tipológiai összehasonlítás vitathatatlanul eredményesebb voltát példázza.

ALABÁN FERENC

Claudio Mutti: *Canti e ballate popolari ungheresi*. Quaderni italo-ungheresi, 1972. 172.

Az „Olasz–magyar füzetek” a bolognai Tudományegyetem Irodalmi és Filozófiai Karának Magyar Irodalmi és Nyelvi, ill. Finnugor Nyelvészeti Tanszéke gondozásában jelenik meg, Guglielmo Capacchi szerkesztésében.

Az első, 1971-es füzet (részletesebben: Nagyvilág, 1972. 9. sz.) nem szorítkozott egyetlen témára. Irodalmi tanulmányok mellett nyelvészeti, művelődéstörténeti közleményeket is adott. Ez a második